

DÖDLIGT DAMM

Rapport om damm och asbest i byggbranschen

Dödligt damm i byggbranschen

De farligaste arbetsmiljöriskerna syns inte alltid, men det finns där. Damm fastnar i lungorna och kan göra människor allvarligt sjuka. Byggnads medlemsundersökning visar att exponeringen är utbredd och att det förebyggande arbetet ofta brister.

Skadliga partiklar finns i nästan allt arbete som förekommer på en byggarbetsplats. Partiklarna frigörs vid bland annat svetsning, borrar, slipning och sågning av trä, betong och stenmaterial. Skadliga avgaser frigörs också vid användandet av bensin och dieselmotorer.

Majoriteten av alla byggnader i Sverige

byggda före 1982 innehåller asbest i någon form. Totalt beräknas ca 800 000 ton asbest finnas i svenska byggnader. I allt från bostäder till skolor och kontorsfastigheter.

Arbetsmiljöverket uppskattar att exponeringen av kvartsdamm, dieselavgaser och svetsrök i arbetslivet orsakar omkring 700 dödsfall om året i Sverige.

Vanliga sjukdomar innefattar bland annat KOL, lungcancer, silikos (stendammslunga) och hjärt- & kärlsjukdomar. Utöver detta visar forskning att ca 1 200 svenskar avlider av cancer orsakad av asbest-exponering i arbetslivet varje år.

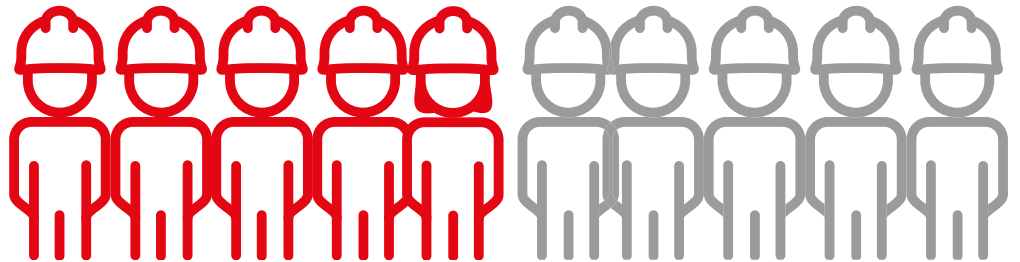
Under våren 2026 svarade 3 143 medlemmar i Byggnads på frågor om damm, avgaser, svetsrök och asbest.

Undersökningen visar att farliga partiklar är ett stort arbetsmiljöproblem i byggbranschen. Byggnads medlemmar vittnar om både hälsoproblem och stor oro. Man vittnar också om att riskbedömningsarbetet brister och att många arbetstagare saknar både kunskaper och instruktioner för hur exponering ska undvikas.

Källa: Arbetsmiljöverket, Arbetsrelaterad död och Arbetsrelaterad dödlighet i Sverige. Rapporten Global Asbestos Disaster 2018 International Journal of Environmental Research and Public Health.

48 %

är oroliga eller mycket oroliga för dammrelaterad sjukdom.

Sjukdomar och ohälsa

Undersökningen visar att över hälften av de svarande drabbats av hälsoproblem och sjukdomar som de själva kopplar till exponering i arbetet.

53 procent av de svarande som exponerats i arbetet uppger att de drabbats av någon form av hälsoproblem.

Vanligast är tillfälliga besvär i luftvägarna, ihållande snuva och ihållande hosta. Det finns också svarande som uppger astma, allergier, permanent nedsatt lungfunktion, KOL, cancer och stendammslunga.

BRISTFÄLLIGA HÄLSOUNDERSÖKNINGAR

Hälsoundersökningar och medicinska kontroller kan upptäcka tidiga tecken på ohälsa och ge underlag för att förbättra arbetsmiljön. Trots det uppger endast 56 procent att lungfunktionen undersöks vid företagets hälsoundersökning. 11 procent uppger att de inte får några hälsoundersökningar alls.

BRISTER SKAPAR ORO

Totalt 48 procent är oroliga eller mycket oroliga för att själva eller deras arbetskamrater ska drabbas av sjukdom på grund av dammexponering.

EXPONERINGEN SKA GÅ ATT FÖLJA

För cancerframkallande ämnen (CMR) ska arbetsgivaren föra register över arbetstagare som exponerats i en omfattning som kan innebära risk för ohälsa. Registret är viktigt eftersom sjukdomen kan visa sig flera decennier senare. Endast 8 procent uppger att det finns ett register över exponering för kvartsdamm. För trädamms från lövträd är andelen 3 procent. De flesta svarar nej eller vet inte.

ÅTGÄRDER IGNORERAS

Andningsskydd är viktigt, men det får inte ersätta åtgärder som hindrar dammet från att bildas och spridas. Arbetsgivaren ska i första hand välja mindre farliga material, metoder och effektiva utsug som minimerar exponeringen.

De svarande uppger att arbetsgivarna oftare prioriterar andningsskydd än mer förebyggande åtgärder. I undersökningen svarar 63 procent att arbetsgivaren inte vidtar alla åtgärder som behövs för att minska exponeringen för skadligt damm och andra partiklar.

TVÅ AV TRE SAKNAR DAMMBEGRÄNSNING PÅ ALLA MASKINER

Dammet ska begränsas så nära källan som möjligt. Det ska göras med punktutsug, dammsugare eller vattenbegjutning.

Endast 34 procent svarar att alla maskiner de använder som orsakar att damm sprids är utrustade med sådan dammbegränsning.

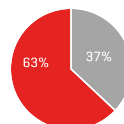
STÄDNINGEN BRISTER

Ytor som förorenats av cancerogent damm [CMR] ska rengöras när arbetsuppgiften är klar och minst en gång om dagen. Ändå svarar 67,5 procent att daglig städning inte utförs där de dammande arbetsmomenten sker. Dessutom uppger 54 procent att personalutrymmen som utsätts för detta damm inte städas dagligen.

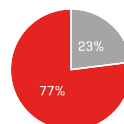
INGEN ANPASSNING AV SKYDDSUTRUSTNING

Andningsskydd ska provas ut individuellt och täthetskontrolleras.

► **Endast 37 %** uppger att deras andningsskydd har provats ut och anpassats.

► **Hela 77 %** svarar att arbetsgivaren inte har genomfört någon täthetskontroll

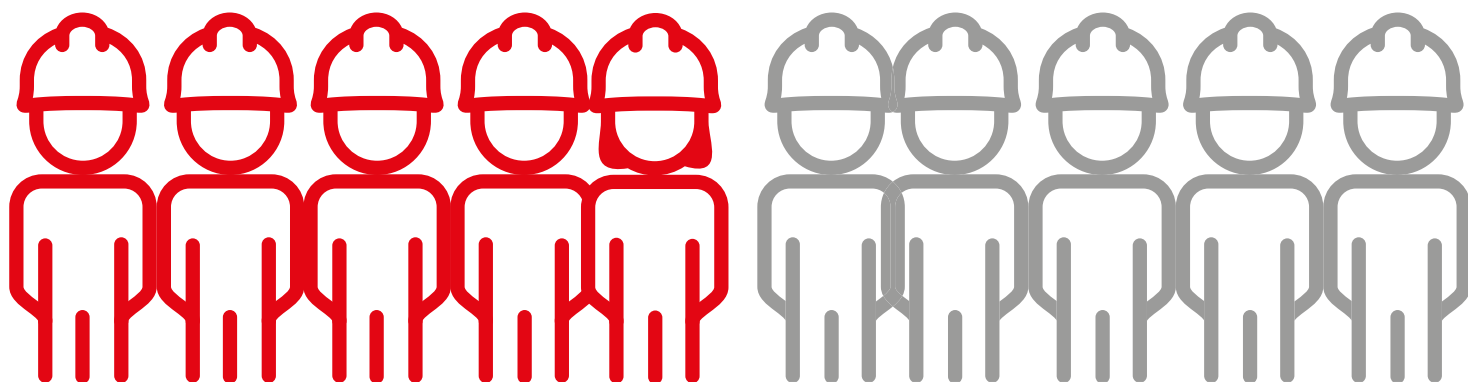

OMRÅDEN MED HÖG RISK FÖR DAMM

1. Blanda bruk	5. Etablering, servicebil och arbetsytor	9. Kapa betong och sten
2. Slipa gipsvägg	6. Asbest	10. Grus och krossmaterial
3. Städa damm	7. Slipning av parkett	
4. Borra i sten och betong	8. Svetsa	

49 %

har exponerats för asbest

Nästan hälften har exponerats för asbest

Asbest har varit förbjudet att använda i Sverige sedan 1982. Ändå finns materialet kvar i stora delar av det äldre fastighetsbeståndet. Vid rivning, renovering och underhåll riskerar fibrerna att frigöras.

På frågan om de oavsiktligt har exponerats för asbestdamm svarar hela 49 procent att det har hänt en eller flera gånger. Bara 13 procent svarar nej, medan 38 procent inte vet. 49 procent uppger att de oavsiktligt har exponerats för asbestdamm minst en gång.

Av dem som uppger att de har exponerats svarar 78 procent att händelsen inte anmälades till någon myndighet. Resultatet pekar på ett stort mörkertal. Om exponeringen inte dokumenteras blir det också svårare att följa upp händelsen och klarlägga sambandet om sjukdom uppstår långt senare.

ARBETE SKER I BLINDO

Innan arbetet startar i byggnader som kan innehålla asbest så måste arbetsgivaren säkerställa att en inventering genomförts och förekomsten av asbest

kartläggs. För att undvika exponering behöver arbetstagarna ta del av resultatet.

Ändå uppger 66 procent att de sällan eller aldrig får information om var asbest kan finnas innan de utför arbete i dessa byggnader.

MÅNGA SAKNAR DEN UTBILDNING SOM KRÄVS

Sedan den 19 december 2025 ska arbetstagare som arbetar med arbetsuppgifter där det är sannolikt att de riskerar att exponeras för asbestdamm få en anpassad teoretisk och praktisk utbildning. Den som ska vara handledare ska ha dokumenterade kunskaper och utbildningen ska avslutas med ett kunskapsprov. Bland dem i undersökningen som riskerar att exponeras svarar 45 procent att de inte har fått någon asbestutbildning.

KORTA DIGITALA KURSER ERSÄTTER PRAKTISK KUNSKAP

Även bland dem som har gått en utbildning är bristerna stora. Nästan hälften av dessa, 47 procent, uppger att utbildningen var helt digital och utan handledning. 47 procent har gått en utbildning som var två timmar eller kortare. Hela 85 procent svarar att utbildningen saknade praktiska moment.

Sverige har till skillnad från tex Danmark och Irland inget uttryckligt krav på hur många timmar utbildningen ska omfatta [Danmark 16 timmar, Irland 8 timmar]. Men föreskrifterna kräver både teori, praktik och kunskapsprov. En kort självlärande webbkurs utan praktiska moment kan därför inte uppfylla de nya kraven.

Riskbedömning och information

Arbetsgivaren ska enligt lag och föreskrift undersöka riskerna, bedöma exponeringen, minimera exponeringen, ge arbetstagarna tydliga instruktioner samt informera om hälsoriskerna. Undersökningen visar att många arbetsgivare brister i sitt ansvar.

Bland dem som exponeras för skadliga partiklar svarar en stor majoritet att arbetsgivaren inte gett dem tillräckliga instruktioner för hur de ska skydda sig. Sällan eller aldrig gör skriftliga riskbedömningar.

LÅG KUNSKAP OM HÄLSORISKER

Trots de allvarliga hälsoriskerna och tydliga lagkraven svarar 59 procent att de inte fått information från sin arbetsgivare om vilka sjukdomar kvartsdamm kan orsaka.

För tråddamm är andelen 80 procent, för svetsrök 73 procent och för dieselavgaser 76 procent.

RAPPORTERADE BRISTER LÄMNAS UTAN ÅTGÄRD

Att arbetstagare slår larm räcker inte alltid. Av de svarande uppger 36 procent att brister kopplade till damm som rapporterats till arbetsgivaren sällan eller aldrig åtgärdas. När problem lämnas olösta fortsätter exponeringen dag efter dag.

SÅ SVARAR MEDLEMMARNA:

Får du tillräckliga instruktioner för hur du ska skydda dig mot exponering av följande ämnen?

- ▶ **KVARTSDAMM**
57 % svarar sällan eller aldrig.
- ▶ **TRÅDDAMM**
77 % svarar sällan eller aldrig.
- ▶ **SVETSRÖK**
75 % svarar sällan eller aldrig.
- ▶ **DIESELAVGASER**
82 % svarar sällan eller aldrig.

Nästan lika många uppger att det sällan eller aldrig görs skriftliga riskbedömningar vid arbete med materialet. Det innebär att många utför riskfyllda arbetsmoment utan att känna till vare sig riskerna eller de åtgärder som krävs.

Dammet går att stoppa

Ingen ska behöva bli sjuk eller dö av sitt arbete. Riskerna med damm och asbest är väl kända. Metoderna för att förebygga exponering finns redan. Ändå visar undersökningen att reglerna alltför ofta stannar på papperet.

Lagstiftningen är tydlig och skulle den följas skulle åtskilliga liv sparas. Ändå går problemen igen i hela kedjan. Undersökningar och riskbedömningar saknas. Arbetstagare får inte den information de behöver. Maskiner saknar effektiv dammbegränsning. Städningen

brister. Andningsskydd provas inte ut eller kontrolleras för täthet. Exponering registreras inte. Dessutom saknar många den asbestutbildning som krävs.

Det är arbetsgivaren som ansvarar för arbetsmiljön. Damm ska i första hand

hindras från att uppstå och spridas. När personlig skyddsutrustning ändå behövs ska den vara rätt vald, individuellt utprovad och kontrollerad. Arbetstagare och skyddsombud ska involveras i riskbedömningsarbetet innan arbetet börjar.

Med bättre planering, rätt utrustning, fungerande städning, återkommande hälsoundersökningar, medicinska kontroller och utbildning som håller måttet kan exponeringen minska kraftigt. Kunskapen finns. Nu krävs att arbetsgivare och myndigheter tar sitt ansvar.

BYGGNADS KRAV

FÖR ATT KOMMA TILL RÄTTA MED PROBLEMEN KRÄVER BYGGNADS:

- ▶ **SKÄRP TILLSYNNEN OCH INFÖR KÄNNBARA SANKTIONSAVGIFTER.**
Brister i riskbedömningar, instruktioner och utbildning, exponeringsregister och förebyggande åtgärder måste få konsekvenser.
- ▶ **KVALITETSSÄKRA ASBESTUTBILDNINGARNA.**
Inför ett nationellt krav på kvalité, minsta omfattning och kunskapsprov som verkligen säkerställer kompetensen.
- ▶ **STÄRK ARBETSTAGARNAS HÄLSOKONTROLLER.**
Alla som exponeras för cancerframkallande partiklar ska erbjudas relevanta och regelbundna kontroller.
- ▶ **GE ARBETSMILJÖVERKET MER RESURSER.**
Myndigheten behöver fler inspektörer med branschkunskap och möjlighet att följa upp arbetsplatser där riskerna är som störst.